

VOORWOORD	9
INLEIDING	11
1. Een eerste oriëntatie	11
2. Traditie, mythe en ethiek	15
2.1 De natuurlijke of onmiddellijke zedelijkheid	15
2.2 Natuur en conventie	16
2.3 Het ontstaan van de ethiek - De figuur van Socrates	17
DEEL I. BASISTHEMA'S UIT DE ETHIEK	21
<hr/>	
HOOFDSTUK I. Problemen voor een normatieve ethiek	23
1. Legitimeringscrisis	23
1.1 De paradox voor een actuele ethiek	23
1.2 De disjunctie feit-waarde	24
2. Schets van onze leefwereld als (post)modern	27
2.1 Oorsprong	27
2.2 Reacties	29
3. Technocratie	30
HOOFDSTUK 2. Geluk als grondnorm	31
1. Aristoteles: de ethiek van het goede leven	32
1.1 Het statuut van de ethiek	32
1.2 Aristoteles' eudaimonistische ethiek	34
1.3 Aristoteles' deugdenleer	36
1.4 Enkele slotbeschouwingen	37
2. Het Epicurisme: het genot als hoogste goed	39
2.1 Een nieuw type van filosofie	40
2.2 Wat is genot?	41
2.3 De taak van de filosoof	42
2.4 De reikwijdte van het epicurisme	44
HOOFDSTUK 3. De menselijke persoon als grondslag	47
1. De ethiek van Kant: zedenwet en autonomie	47
1.1 De praktische rede en het morele factum	48
1.2 Een analyse van het zedelijk bewustzijn	51
1.3 De 'Grund' van het zedelijk bewustzijn is de vrijheid	61
1.4 Kants leer over het 'hoogste goed'	62
1.5 Slotbeschouwingen	64
2. Levinas: de ethiek onder de wet van de ander	66
2.1 De kritiek op de Westerse filosofie	66
2.2 Absurditeit en zelfbevestiging	66
2.3 Het gelaat van de Ander	68
DEEL II. GRONDSLAGEN VAN DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT	71
<hr/>	
HOOFDSTUK 4. Het sociale contractmodel	73
1. Thomas Hobbes (1588-1679), instemming voor orde en vrede	74
1.1 De mens in de natuurtoestand	74
1.2 Het sociaal contract	75
1.3 De staat	76
1.4 Conclusies	77
2. John Locke (1632-1704), sociaal contract en de wil van de meerderheid	78
2.1 De natuurtoestand	78

2.2	Het sociale contract	79
2.3	De organisatie van de staat	80
2.4	Enkele vragen	82
3.	J.J. Rousseau (1712-1778), sociaal contract en de algemene wil	84
3.1	Het sociale contract en de algemene wil	84
3.2	De paradox van de algemene wil	85
HOOFDSTUK 5. Democratie en de res publica		87
1.	Types van democratie	87
1.1	Inhoudelijke of substantiële democratie	88
1.2	Procedurele democratie	90
2.	Ethiek en politiek	92
2.1	De politieke opvattingen van Machiavelli	92
2.2	Discussie met het machiavellisme	94
3.	De deliberatieve democratie van Jürgen Habermas	96
3.1	Een nieuw reationaliteitsmodel	97
3.2	Een discussie-ethiek	101
3.3	Een kritische diagnose van de moderne samenleving	104
4.	De Morele betekenis van de democratie - Conclusie	108
DEEL III. RECHT EN ETHIEK		111
INLEIDING. Recht en ethiek: een complexe relatie		113
HOOFDSTUK 6. Het klassieke natuurrecht		
De 'natuur' als norm voor het recht		119
1.	Discussie over het recht in de oudheid	119
1.1	De sofisten, het belang van het overtuigende argument	119
1.2	Plato, rechtvaardigheid als ideaal	122
1.3	De Stoa en het Romeinse recht	128
2.	Het natuurrecht in de christelijke traditie	132
3.	Het natuurrechtsdenken in de moderne tijd	135
3.1	Algemene kenmerken	135
3.2	Hugo Grotius (1583-1645)	138
HOOFDSTUK 7. De omkomst van het rechtspositivisme		141
1.	Verklarende factoren	141
1.1	De invloed van de moderne wetenschap	141
1.2	Historisch bewustzijn	142
2.	Rechtspositivisme - legitimiteit door legaliteit	144
3.	Rechtspositivistische stemmen	146
3.1	John Austin en de bevelstheorie	146
3.2	Het formele rechtspositivisme van Hans Kelsen	147
4.	Enkele evaluerende beschouwingen	150
HOOFDSTUK 8. Dichotomie of verzoening: rechtspositivisme en/of natuurrecht?		153
1.	Theoretische toenadering?	154
1.1	Het positivisme van H. Hart (1907-1995)	154
1.2	Een hedendaags antwoord: Dworkin (1931-)	156
2.	Mensenrechten: een geslaagd alternatief?	159
2.1	Het belang van mensenrechten	159
2.2	Mensenrechten zijn modern	159
2.3	Mensenrechten onder kritiek	162

2.4 Het succes verklaard	165
2.5 Beperkingen?	166
DEEL IV. ETHIEK EN SOCIALE RECHTVAARDIGHEID	169
INLEIDING. Het begrip rechtvaardigheid	171
1. Formeel grondprincipe	171
2. Soorten rechtvaardigheid	172
HOOFDSTUK 9. Utilitarisme: de behoefte als norm	175
1. Cultuurhistorische situering	175
2. De utilitaristische ethiek - de economie van de behoeften	177
2.1 Het utilitarisme als ethiek	177
2.2 De basisprincipes	178
3. Evaluerende beschouwingen	179
3.1 Succes van de utilitaristische ethiek	179
3.2 Vragen aan het utilitarisme	179
4. Een hedendaagse variant - de speltheorie	181
5. libertarische opvatting	183
HOOFDSTUK 10. John Rawls en de legitimering van de sociale rechtsstaat	185
KLEINE BIBLIOGRAFISCHE GIDS	193